

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОЇ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОТВОРЧОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Дмитро Леонов
к.е.н., професор,
професор
кафедри фінансів
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

Leonov Dmytro
PhD, Professor,
SHEI «Kyiv
National
Economic
University named
after Vadym
Hetman»

IMPLEMENTATION OF MANDATORY ACCUMULATIVE SYSTEM OF PENSION INSURANCE IN UKRAINE: PROBLEMS OF LEGISLATIVE MODELING

В статті розглядаються проблеми законотворчого моделювання загальнообов'язкової накопичувальної системи пенсійного страхування в Україні. Розкрито характеристики актуальних законотворчих ініціатив щодо запровадження другого рівня пенсійної системи України та обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення запропонованої моделі вітчизняної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Встановлено, що запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (другого рівня пенсійної системи) дозволить збільшити пенсійні права громадян та рівень загальнодержавного пенсійного забезпечення, сприятиме детінізації заробітної плати, збільшить обсяги внутрішніх інвестиційних ресурсів національної економіки, сприятиме розвитку ринку капіталу, стабілізуватиме державні фінанси та банківську систему.

This article deals with problems of legislative modeling of mandatory accumulative system of pension insurance in Ukraine. The characteristics of actual legislative initiatives concerning the implementation of second level of pensions system in Ukraine are disclosed and proposals concerning the improvement of given model of domestic system of mandatory state pension insurance are justified. It is established that the introduction of accumulative system of mandatory state pension insurance (second level of pension system) will increase the pension rights of citizens and level of national pension providing, promote legalization of wages, increase volumes of domestic investment resources of the national economy, promote the development of market of capital, stabilize the public finance and the banking system.

Ключові слова: пенсія, пенсійне страхування, пенсійне забезпечення, накопичувальний фонд, інвестиції.

Key words: pension, pension insurance, pension providing, accumulative fund, investments.

Існуюча пенсійна система України, яка складається з Пенсійного фонду України (ПФУ) та фінансових установ недержавного пенсійного забезпечення не є ефективною та не користується довірою громадян України. ПФУ формує свої доходи майже на 50% за рахунок дотацій Державного бюджету України та прихованого під виглядом «пенсійних зборів» додаткового непрямого оподаткування господарських операцій (купівля нерухомості, автомобілів, ювелірних виробів, послуг мобільного зв'язку, з операцій купівлі-продажу іноземної валюти) база для сплати яких постійно знижується в умовах кризи [1;2]. При цьому частка ЄСВ в доходах ПФУ також знижується під впливом багатьох демографічних, економічних та політичних факторів. Діяльність фінансових установ недержавного пенсійного забезпечення (насамперед, недержавних пенсійних фондів та страхових компаній) є добровільною, недостатньо відомою та популярною серед населення та роботодавців.

Питанням дослідження розвитку накопичувального рівня пенсійних систем присвячена значна кількість публікацій як зарубіжних (А.Бабкин, А. Джанчуріна, Е.Джеймс, Л.Ібрагімова, Р.Кокорев, О.Колобаев, Д.Ліндемман, М.Гильермо, В.Роік, О.Синявська, Р.Хольцман, А.Шварц, А.Хлон, В.Шольц, Е.Девіс, К.Мюллер та інш.) так і вітчизняних (В.Ішков, Н.Ковальова, О.Коваль, С.Коба, Е.Лібанова, Н.Луговенко, А.Нечай, Н.Рад, С.Смірнов, Л.Ткаченко, А.Федоренко та інш.) дослідників.

Проте, дискусія щодо умов та параметрів моделі запровадження в Україні накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (другого рівня пенсійної системи) продовжується вже майже двадцять років та залишається актуальною з огляду на те, що другий рівень пенсійної системи існує лише в нормах законодавства та не запроваджений на практиці. Важливість цього питання підтверджують також комплексні дослідження ризиків запровадження другого рівня пенсійної системи для економічної

безпеки України [3]. Тому завданням цієї статті є характеристика актуальних законотворчих ініціатив щодо запровадження другого рівня пенсійної системи України та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення запропонованої моделі вітчизняної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Наявність накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та Накопичувального фонду (НФ) як елементу пенсійної системи України передбачена

- Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV [4];

- Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 року № 1057-IV [5].

Необхідність запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування також закріплена наявною Коаліційною угодою.

В той же час, правове забезпечення структурної реформи національної пенсійної системи потребує законодавчого визначення дати запровадження накопичувальної системи, розміру внесків до НФ, а також зміни до зазначених законів (щодо залучення до накопичувальної системи визначених категорій працюючих громадян, модернізації та спрощення механізму функціонування Накопичувального фонду та його обслуговування, посилення вимог до НПФ та страхових компаній долучених до обслуговування накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування).

Верховною Радою України 6 травня 2016 року зареєстрований розроблений Кабінетом Міністрів України законопроект №4608 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та єдиних принципів нарахування пенсій» [6].

Слід зазначити, що Законопроект 4608 є сумішшю прогресивних новел та бюрократично-консервативних

підходів. При цьому, найбільш опрацьованою є та частина змін яка стосується реформи солідарного рівня пенсійної системи (ПФУ).

Стосовно ж новітніх, наразі не функціонуючих елементів пенсійної системи (накопичувальної складової), то не всі пропозиції які було запропоновано науковою та експертною спільнотою були враховані.

Найбільш позитивно можна оцінити в цьому плані новели стосовно запровадження професійних накопичувальних пенсій (професійних пенсійних програм). Оскільки ця форма пенсійного забезпечення є повністю новітнім елементом (в чинному законодавстві немає жодних норм з цих питань) то комплекс запропонованих норм є найбільш взаємоузгодженим оскільки формує цілісний механізм пенсійного забезпечення осіб з особливими умовами праці.

Щодо норм законопроекту, які стосуються загальнообов'язкового накопичувального державного пенсійного страхування та засад функціонування Накопичувального фонду оцінка не однозначна.

Позитивним є те що нарешті чітко визначено організаційну форму НФ як фінансової установи а не аморфного набору записів в системі обліку ПФУ, що раніше викликало обґрунтовані заперечення [7;8]. Також раціональною є відмова від спроб обмеження вікового цензу участі в НФ працюючих громадян та заміна його на право відмови від участі для осіб яким до досягнення пенсійного віку залишилося менше 10 років.

Негативом є те, що законопроектом фактично збережена модель функціонування та обслуговування Накопичувального фонду яка за 13 років свого існування в українському законодавстві морально та організаційно застаріла [7;8].

Зокрема, викликає сумнів «квазі-прозора» процедура обслуговування НФ «відібраними на конкурсних засадах» компаніями з управління активами та зберігачем, інвестиційним консультантом та аудитором, на оплату послуг яких може бути витрачено до 3,5 % пенсійних нако-

пичень громадян акумульованих в НФ. Враховуючи практично знищений біржовий ринок корпоративних цінних паперів інвестиційного рівня, вочевидь інвестиції НФ обмежаться ОВДП та депозитами в банках. Наймати для такого «технічного» інвестування «високопрофесійні» компанії та ще й за «спрощеною процедурою» конкурсного відбору (як це передбачено законопроектом 4608) не дуже доцільно.

Тому існує високий ризик звинувачень у корупційності такої моделі обслуговування НФ. При цьому достатньо продивитися за критеріями відбору компаній з управління активами, визначеними законопроектом 4608, поточні показники діяльності всіх наявних на фінансовому ринку компаній, щоб з'ясувати що під ці критерії підпадають лише компанії які чітко пов'язані із олігархічними структурами або мали (мають) зв'язок з діючими посадовими особами загальнодержавного рівня.

Одночасно, слід зазначити що законопроект чітко встановлює повні державні гарантії відшкодування пенсійних внесків з урахуванням рівня інфляції навіть в разі неефективного управління (або втрати) цих пенсійних активів приватними компаніями з управління активами як при обслуговуванні пенсійних накопичень громадян в НФ так і в допущених до цього НПФ. Отже, зацікавленість в такому обслуговуванні НФ самих допущених до обслуговування НФ компаній з управління активами, а також НПФ допущених до обслуговування коштів другого рівня та пов'язаних з ними осіб, абсолютно зрозуміла. Проте зрозумілого обґрунтування витрат пенсійних заощаджень громадян на виплату винагороди за таке «гарантовано» неефективне та безвідповідальне інвестиційне обслуговування немає ні в кого. Скоріш за все, на думку розробників цих норм, потенційно негативне сприйняття громадськістю таких витрат має нівелюватися «нейтральністю» системи до ризику втрати основної суми накопичень громадян за рахунок надання повної державної гарантії їх відшкодування

з урахуванням інфляції. Проте не слід забувати, що джерелом такого відшкодування виступатиме Державний бюджет України, наповнення якого здійснюватиметься, зокрема, й за рахунок сплачених цими ж громадянами податків.

На наш погляд, функцію управління активами НФ може виконувати сама дирекція ПФУ, створивши у себе відповідний підрозділ, який працюватиме не за відсоток від пенсійних накопичень громадян, а за заробітну плату персоналу [7;8]. Професійну допомогу їм може надати передбачений законопроектом інвестиційний консультант.

Стосовно конкурсного відбору банків зберігача, то з огляду на загальнодержавний рівень накопичувальної пенсійної системи та охоплення нею всієї території країни відповідну мережу має лише Ощадбанк України. Отже на нього можна було б прямо й покласти цю функцію за законом.

Ще однією вадою запропонованої законопроектом моделі є невідповідність змісту законопроекту самої назви системи яку декларують як «загальнодержавне пенсійне страхування». Реально «державність» системи закінчується з моментом досягнення громадянином пенсійного віку та переведенням коштів громадянина до приватної страхової компанії для подальшої виплати довічної пенсії. При цьому державні гарантії збереження пенсійних внесків за законопроектом 4608 фактично розповсюджуються лише на накопичувальний етап, а на «страховий» етап виплати пенсій державні гарантії не розповсюджуються. При цьому законопроект та інше законодавство ніяких додаткових запобіжників для захисту пенсійних коштів на етапі їх знаходження в страховій компанії та вимог до таких страхових компаній не містить. Ці кошти, виходячи з тексту законопроекту 4608, після перерахування до страхової компанії вже не мають статусу пенсійних активів. Таким чином, «загальнодержавного накопичувального пенсійного страхування» фактично не буде, оскільки державні гарантії не охоплюють весь період накопичення та виплати такої пенсії.

Додаткову, потенційно корупційну, складову на цьому етапі становить запропонований законопроектом 4608 механізм «конкурсного» відбору державним органом страхових компаній для примусової виплати через них накопичувальної пенсії громадянам, які з різних причин своєчасно не визначилися із вибором страхової компанії на власний розсуд.

На наш погляд, більш доцільно було б передбачити для таких випадків перерахування пенсійних накопичень таких «сплячих» громадян до ПФУ із перерахунком для них в бік збільшення їх пенсійних виплат з солідарного рівня пенсійної системи (ПФУ).

З точки зору сприйняття суспільством та політичних наслідків запровадження загальнодержавної накопичувальної пенсійної системи (в разі запровадження системи відповідно до законопроекту 4608), на наш погляд, буде відсутній позитивний ефект у тривалій перспективі. Більш того, можна очікувати негативного ефекту протягом перших 3 років після запровадження нової системи, оскільки відсоток відрахувань запропонований в законопроекті 4608 настільки низький (від 2% у 2017 р. до 5% від заробітної плати починаючи з 2020 р.), що за перші 2017-2019 роки функціонування цієї системи сума пенсійних внесків громадянина складе менше його однієї місячної зарплати. Тому особи, які виходитимуть на пенсію протягом цих трьох років, та інші працюючі особи, які отримуватимуть інформацію про обсяги їх «пенсійних накопичень» будуть скоріш за все просто обурені мізерністю цих сум, які вони суб'єктивно сприйматимуть як негідне та зневажливе відношення до них держави та фіктивність пенсійної реформи взагалі.

Пропозиції щодо модернізації моделі запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

З метою підвищення потенційної ефективності другого рівня національної пенсійної системи та уникнення ризиків, які містяться у чинному законодавстві та зареєстрованих про-

ектах законів, пропонуємо власний погляд на основні засади функціонування накопичувального пенсійного страхування в Україні.

1. Загальнообов'язкова накопичувальна форма пенсійного страхування передбачає відрахування пенсійних внесків від заробітної плати працюючих громадян на їх індивідуальні пенсійні рахунки в Накопичувальному (загальнодержавному пенсійному) фонді (НФ). Накопичені пенсійні кошти є власністю громадянина-власника пенсійного рахунку.

До досягнення громадянином пенсійного віку ці пенсійні кошти зберігатимуться в Накопичувальному фонді та інвестуватимуться для їх примноження за рахунок інвестиційного доходу. Через встановлений законодавством термін після початку роботи НФ громадянам дозволятиметься переводити свої пенсійні накопичення (повністю або частково) до недержавних пенсійних фондів (НПФ), які відповідатимуть встановленим вимогам. За оцінками зарубіжних пенсійних систем, зазвичай, таким правом добровільно користуються не більше 10-25% громадян. Проте, не виключається додатковий тиск з боку підприємств-роботодавців на своїх працівників щодо переведення їх пенсійних накопичень до НПФ, пов'язаних із такими роботодавцями.

Після досягнення громадянином пенсійного віку всі пенсійні кошти, сформовані за рахунок обов'язкових внесків (незалежно від їх знаходження – в НФ чи в НПФ) акумулюються в Накопичувальному фонді на індивідуальному рахунку громадянина. За рахунок цих коштів укладається договір довічного страхування пенсії громадянина (ануїтет) із однією із страхових компаній, яка відповідатиме встановленим вимогам. В разі, коли накопичень недостатньо для придбання такого ануїтету громадянин може отримати їх одноразово, або додатково внести необхідну суму для оплати ануїтету за рахунок інших джерел накопичень.

2. Відрахування до НФ здійснюються щомісячно як відсоток від

заробітної плати працівника (нами пропонується внесок в розмірі 10% від заробітної плати). Доцільно внески робити як утримання із заробітної плати (від працівника), а не як нарахування на заробітну плату (від роботодавця, як зараз нараховується ЄСВ, в т.ч. внески до Пенсійного фонду України). Для уникнення негативного сприйняття такої моделі пропонується провести за рішенням КМУ разову цільову індексацію заробітної плати всіх працюючих на відсоток внеску до Накопичувального фонду (НФ) – 10%. Як наслідок, сума заробітної плати до виплати працюючій особі після відрахувань не зменшиться. Також слід враховувати попереднє зменшення ЄСВ (до 22%) яке виявилось неефективним для цілей детінізації заробітної плати, проте знизило (в середньому на 18 %) витрати роботодавців на виплату її офіційної частини. Оскільки індексація пропонується на майже в двічі менший відсоток ніж відбулося зниження ЄСВ, держава одночасно забезпечить надходження до НФ, але при цьому не збільшить витрати роботодавців до попереднього рівня навантаження на заробітну плату. Крім того, формування накопичень в НФ з власної заробітної плати громадян стимулюватиме їх до детінізації своїх заробітків та спонукання до цього їх роботодавців. Пенсійні накопичення беззаперечно громадяни сприйматимуть як власні особисті накопичення, а держава змушена буде більш коректно та обережно відноситися до цих коштів як до приватної власності громадян.

3. Для забезпечення 100% державних гарантій захисту цих пенсійних накопичень, прозорості та зрозумілості системи та уникнення звинувачень у корупції, пропонується:

- адміністрування НФ та облік пенсійних коштів на індивідуальних пенсійних рахунках здійснювати у вже існуючій системі персоніфікованого обліку Пенсійного фонду України;

- управління активами НФ має забезпечувати спеціальний структурний підрозділ дирекції ПФУ;

- обслуговування Накопичувального фонду як зберігачем активів має здійснювати Ощадбанк України, оскільки лише цей державний банк має достатню мережу по території країни;

- кошти НФ мають інвестувати лише в державні облигації (ОВДП) та депозити державних банків із гарантією держави щодо обов'язкового повернення цих коштів;

- кошти, які можуть бути переведені громадянами до НПФ мають інвестуватися не менше як на 50% в державні облигації (ОВДП) та депозити державних банків (за цією частиною пенсійних активів зберігаються державні гарантії повернення), решта активів мають інвестуватися у фінансові активи, вимоги до яких будуть визначені НФ. При цьому громадяни попереджаються, про те що здійснюючи переведення коштів з НФ вони приймають на себе інвестиційні ризики по пенсійних накопиченнях, інвестованих в негарантовані державою активи;

- розміщення коштів НФ та нагляд за інвестиційною діяльністю НПФ, в які можуть бути переведені кошти з НФ, здійснює дирекція ПФУ разом із Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР);

- нагляд за діяльністю НФ, погодження вимог дирекції ПФУ щодо розміщення та інвестування пенсійних коштів НФ та НПФ здійснює Рада НФ, яку має очолювати Прем'єр-Міністр України.

Таким чином вже на етапі запровадження НФ будуть досягнуті певні позитивні наслідки:

- номінальні доходи працюючих громадян зростуть;

- цільова індексація заробітної плати не спричинить суттєвого інфляційного тиску, оскільки буде спрямована до Накопичувального фонду та інвестована ним (проте, її вплив все одно слід враховувати при прогнозуванні інфляції);

- щорічні надходження до Накопичувального фонду (в разі запровадження внесків на рівні 10% заробітної плати) становитимуть від 17 млрд.грн. на рік й більше;

- створюється гарантоване джерело внутрішніх державних запозичень для розміщення ОВДП;

- витрати Державного бюджету України на проведення індексації заробітної плати громадян, зайнятих в бюджетній сфері, компенсуватимуться надходженнями коштів з НФ при інвестуванні в ОВДП;

- за рахунок оперативних залишків на поточному рахунку НФ буде підвищено ліквідність Ощадбанку України;

- кошти, розміщені НФ на депозитах в державних банках підвищать їх ліквідність та можуть бути спрямовані на фінансування визначених КМУ державних програм розвитку, галузей та підприємств;

- збільшення заробітної плати за рахунок індексації призведе до збільшення бази нарахування ЄСВ, та додаткових надходжень до Пенсійного фонду України;

- підвищиться довіра працюючих громадян до пенсійної системи за рахунок персоніфікації їх власних пенсійних заощаджень та можливості постійного прозорого контролю за ними;

- частина пенсійних накопичень, яка буде переведена громадянами з НФ до НПФ та інвестуватиметься через НПФ, в подальшому, буде постійним джерелом інвестиційних ресурсів в національну економіку через інструменти фінансового ринку.

У ПІДСУМКУ ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖНА ДІЙТИ НАСТУПНИХ ВИСНОВКІВ

1. За поточного стану солідарної системи пенсійного забезпечення в Україні (її перший рівень – ПФУ) та динаміки економіко-демографічних процесів сподіватися на її збалансування в найближчій перспективі не має достатніх підстав. З іншого боку, рівень пенсій які сплачуються з ПФУ буде знижуватися та їх виплата, з високою вірогідністю, відкладатиметься у часі за рахунок підвищення вимог до пенсійного стажу та/або пенсійного віку. Отже, визначення «збалансування ПФУ» як передумови запровадження накопичувальної системи загально-

обов'язкового державного пенсійного страхування (другого рівня пенсійної системи) фактично означатиме відкладення запровадження другого рівня пенсійної системи в Україні на невизначений термін та позбавлення громадян можливості здійснювати власні пенсійні накопичення із державними гарантіями як компенсатора зменшення їх солідарних пенсійних прав.

2. Ухилення від запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування залишатиме розгляд питань загальнодержавного пенсійного забезпечення більше у політичній площині ніж в економічній. За цих умов політичні процеси постійно спонукатимуть до перевантаження солідарної системи (ПФУ) додатковими економічно не виправданими зобов'язаннями, особливо в передвиборчі періоди.

3. За відсутності накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування не буде розвиватися свідоме та відповідальне ставлення громадян до свого майбутнього пенсійного забезпечення. Натомість будуть політизуватися «споживацькі» настрої до зобов'язань держави в рамках солідарної пенсійної системи.

4. Запропонована законодавством модель другого рівня пенсійної системи наразі містить значні ризики та не є ефективною. Розмір пенсійних внесків є недостатнім для забезпечення суттєвого рівня накопичувальних пенсій, система захисту пенсійних накопичень не є повноцінною та не охоплює етап здійснення пенсійних виплат. Механізми інвестування пенсійних активів не є обґрунтованими та перекладають покриття ринкових та корупційних ризиків на витрати Державного бюджету України.

5. Запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (другого рівня пенсійної системи) з урахуванням висловлених зауважень та пропозицій дозволить збільшити пенсійні права громадян та рівень загальнодержавного пенсійного за-

безпечення, сприятиме детінізації заробітної плати, збільшить обсяги внутрішніх інвестиційних ресурсів національної економіки, сприятиме розвитку ринку капіталу, стабілізуватиме державні фінанси та банківську систему.

Загалом можна стверджувати, що подальший кількісний та якісний аналіз впливу запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на національну економіку є актуальним та перспективним напрямком наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Леонов Д. А., Коба С. С. Стабілізація солідарної складової пенсійної системи України / Леонов Д. А., Коба С. С. // «Європейський вибір – нові можливості для прогресу та зростання фінансової системи»: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф., 24 квітня 2015 р. – К.: Аграр Медіа Груп, 2015. – с.72-75

2. Леонов Д.А. Реформування пенсійної системи та державний бюджет України: залежності та проблеми /Леонов Д.А./ «Ефективне управління економікою: теорія і практика»: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 4-5 жовтня 2013 р. // Черкаський державний технологічний університет. - Черкаси: Видавничий дім «Гельветика», 2013. – С. 96-98.

3. Коваль О. П. Перспективи впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні: вплив на економічну безпеку: монографія – К.: НІСД, 2012.- 240 с.

4. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>

5. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 року № 1057-IV. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>

6. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та єдиних принципів нарахування пенсій», р.№ 4608 від 06.05.2016. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58998

7. Леонов Д.А. Обов'язкова накопичувальна пенсійна система України: проблеми організації /Леонов Д.А. // «Теорія і практика сучасної економіки»: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (10 листопада 2012 р.), м. Черкаси. – Черкаси: ЧДТУ, 2012. – С. 295-297.

8. Леонов Д.А. Накопичувальна складова пенсійної системи України: проблеми реформування / Леонов Д.А. // Ринок цінних паперів України. – 2011.- № 11-12.- С.77-88.

REFERENCES

1. Leonov D. and Koba S. (2015), Stabilizatsiya solidarnoyi skladovoyi pensiynoyi systemy Ukrainy, Yevropeys'kyu vybir – novi mozhlyvosti dlya prohresu ta zrostannya finansovoyi systemy, Zb. tez Vseukr.nauk.-prakt. konf., Ahrar Media Hrup, pp.72-75.

2. Leonov D. (2013), Reformuvannya pensiynoyi systemy ta derzhavnyy byudzhet Ukrainy: zalezhnosti ta problem, Efektyvne upravlinnya ekonomikoyu: teoriya i praktyka, Materialy Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi, Cherkasy, Vydavnychy dim «Hel'vetyka», pp. 96-98.

3. Koval' O. (2012), Perspektivy vprovadzhennya zahal'noobov'yazkovoyi nakopychuval'noyi pensiynoyi systemy v Ukraini: vplyv na ekonomichnu bezpeku, NISD, Kyiv, Ukraine.

4. Zakon Ukrainy «Pro zahal'noobov'yazkove derzhavne pensiyne strakhuvannya» vid 9 lypnya 2003 roku № 1058-IV.

5. Zakon Ukrainy «Pro nederzhavne pensiyne zabezpechennya» vid 9 lypnya 2003 roku № 1057-IV.

6. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zaprovadzhennya nakopychuval'noyi systemy zahal'noobov'yazkovoho derzhavnoho pensiynoho strakhuvannya ta yedynykh pryntsyviv narakhuvannya pensiy», r.№ 4608 vid 06.05.2016.

7. Leonov D. (2012), Obov'yazkova nakopychuval'na pensiyna systema Ukrainy: problemy orhanizatsiyi, «Teoriya i praktyka suchasnoyi ekonomiky», Materialy Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi, Cherkasy, ChDTU, pp. 295-297.

8. Leonov D. (2011), «Nakopychuval'na skladova pensiynoyi systemy Ukrainy: problemy reformuvannya», Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy, № 11-12.- pp.77-88.